

დარბოზრინვი და რეგიონული ეკონომიკა SECTORAL AND REGIONAL ECONOMY

კოოპერატივიზის განვითარება საქართველოში

DEVELOPMENT OF COOPERATIVES IN GEORGIA

ლელა ჯახაია

ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო
უნივერსიტეტის ეკონომიკისა და ბიზნესის
ფაკულტეტის დოქტორანტი

LELA JAKHAIA

Batumi Shota Rustaveli State University
PhD Students

ანოტაცია

სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივების ჩამოყალიბება საქართველოში ჯერ კიდევ მე-19 საუკუნის მეორე ნახევრიდან დაიწყო. მე-20 საუკუნის 20-იან წლებში კოოპერაციული მუშაობის გამოცდილება კიდევ უფრო განვითარდა და მასშტაბური გახდა. აღნიშნულ პერიოდში დაარსდა კოოპერატივები, სადაც ასობით სუბიექტი ერთიანდებოდა. სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივის მიერ კერძო საკუთრების ფლობისა და მართვის გამოცდილება საბჭოთა პერიოდში წყდება და ეს პრაქტიკა დროთა განმავლობაში მივიწყებას ექვევება.

მე-20 საუკუნის 90-იანი წლებიდან საბაზრო ეკონომიკაზე გადასვლის შემდეგ, საქართველოში სასოფლო-სამეურნეო წარმოება და მისი განვითარება ხდება ფერმერული მეურნეობების მიერ, თუმცა ინდივიდუალურმა ფერმერულმა მეურნეობებმა ვერ მოგვცა სასურველი და საკმარისი ეფექტი. სათანადო შედეგების მისაღებად საჭიროა ფერმერული მეურნეობების ნებაყოფლობითი გაერთიანება კოოპერატივების სახით. ამისათვის შეიქმნა საკანონმდებლობა, რამაც საფუძველი ჩაუყარა კოოპერატივების ჩამოყალიბებას და მის განვითარებას.

საკვანძო სიტყვები: სოფლის მეურნეობა, ფერმერული მეურნეობა, კოოპერატივი, ეფექტიანობა, მეწარმე, ბიზნესი, მარკეტინგი, საკუთრება, წარმოების მასშტაბი.

Abstract

Forming the industrial cooperation in Georgia started in the second half of the 19th century. In the 20ies of the 20th century experience of cooperation work became more developed and of relevant range. During this period cooperative societies were established, where hundreds of subjects were cooperating. Experience of private, individual proprietorship of industry and farming cooperation phases out in the soviet period and this practice is being forgotten.

Since the 90 ties of the 20th century, after moving to the market economy, farm enterprise and its development are conducted by farming industry, though, individual farming economy did not have the desirable and enough effect. In order to get the appropriate results it is necessary to consolidate the farming economy as a co-operative society. For this reason legislative base was created, which laid the foundation to forming the co-operative society and its development.

Keywords: agriculture, farming industry, cooperation, effectiveness, entrepreneur, business, marketing, ownership, scale of production

შესავალი

არც ისე დიდი ხნის წინ კოოპერატივების მნიშვნელობა არასწორად გაგებულნი და უგულებელყოფილი იყო. კოოპერატივებს ხშირად ძველ, საბჭოთა კოლმეურნეობასთან აიგივებდნენ. დღეს მდგომარეობა სრულიად შეცვლილია და სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივი ბევრად უფრო

უკეთ არის აღქმული. ბიზნესზე ორიენტირებულ სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივების ხელშეწყობად საქართველოში მოქმედებს შესაბამისი კანონი და კოოპერატივების განვითარების სააგენტო. ასევე თავად ფერმერებმა გააცნობიერეს, რომ კოოპერატივს არაფერი არა აქვს საერთო კოლექტივი-ზაციასთან. მისი მიზანი პროდუქციის

მოცულობის გაზრდაში ფერმერთა დახმარება, სასოფლო-სამეურნეო მასალის (თესლი, სასუქი და ა. შ.) ერთად მოპოვება და ბაზარზე ერთობლივად გასვლა.

კოოპერატივის ზოგადი მიმოხილვა

კოოპერატივი უმრავლესობისათვის ნაცნობი ტერმინია, მაგრამ მიუხედავად იმისა, რომ ის შუა საუკუნეების მერე არსებობს, ცოტამ თუ იცის მისი არსი და საზოგადოებრივი თუ ეკონომიკური მნიშვნელობა. კოოპერაციები თანამედროვე მსოფლიოში ეკონომიკური კრიზისების ფონზე დღითიდღე უფრო პოპულარული გახდა. განსაკუთრებით გლობალიზაციის ეპოქაში, სადაც გიგანტი კომპანიები ადამიანების სამოქმედო არეალს ზღუდავენ. კოოპერაციის პრინციპი სინერჯის ეფექტით საშუალებას აძლევს ინდივიდებს იყვნენ საზოგადოებრივი თუ ეკონომიკური პროცესების უშუალო თანამონაწილეები.

კოოპერატივი არის ადამიანთა ერთობა, რომლებიც ერთობლივი, კოლექტიური ძალებით ახორციელებენ ეკონომიკურ, სოციალურ, კულტურულ თუ სხვა საქმიანობას. ის არის „წევრთა შრომით საქმიანობაზე დაფუძნებული ან წევრთა მეურნეობის განვითარებისა და შემოსავლების გადიდების მიზნით შექმნილი საზოგადოება, რომლის ამოცანაა მისი წევრთა ინტერესების დაკმაყოფილება და იგი მიმართული არ არის უპირატესად მოგების მიღებაზე“. (საქართველოს კანონი „მეწარმეთა შესახებ“, თავი მეხუთე, მუხლი 60) [1. გვ. 28].

კოოპერატივის მრავალგვარი სახეობა არსებობს:

1. ნედლეულის მომპოვებელი კოოპერატივები, რომლებიც ამ ფორმით ნედლეულს მოიპოვებენ საკუთარი წევრებისათვის;
2. სასოფლო-სამეურნეო ან სარეწი პროდუქციის ერთობლივი გასაღების კოოპერატივები;
3. სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის მწარმოებელი და სხვადასხვა საგნების დამამზადებელი და ერთობლივი ხარჯებით მათი რეალიზაციის კოოპერატივები (სასოფლო-სამეურნეო და საწარმოო კოოპერატივები);
4. მასობრივი მოხმარების საქონლის საბითუმო წესით შემქმნი და საცალო ვაჭრობით მათი სარეალიზაციო კოოპერატივები;
5. სასოფლო-სამეურნეო წარმოების ან სარეწიებისთვის აუცილებელი მატერიალურ-ტექნიკური რესურსების შექმნა-წარმოებისა და მათი ერთობლივი გამოყენების კოოპერატივები;
6. სასოფლო-საკრედიტო კოოპერატივები;
7. სამომხმარებლო (მრავალდარგოვანი) კოოპერატივები;
8. სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივები.

კოოპერატივების ძირითადი პრინციპებია: ერმანეთის დახმარება, თვითმმართველობა, პასუხისმგებლობა, თანასწორობა და სოლიდარობა [1. გვ.29].

საკუთარ საქმეზე, საკუთარ თავზე პასუხისმგებლობის აღება, ინიციატივის გამოჩენა და სო-

ლიდარობის გრძნობა, სახელმწიფოს თუ სხვათა მზრუნველობის ნაკლებობის ფონზე, დღითიდღე აქტუალური და აუცილებელი ხდება. ფინანსური კრიზისები უფრო და უფრო მეტ ადამიანს უჩენს სურვილს თვითონ განსაზღვროს საკუთარი მომავლის გარანტიები, რაც კოოპერატივს, როგორც გამოცდილ ეკონომიკურ მოდელს, რომელიც ადამიანების ნებაყოფლობითი გაერთიანებაა და ერთობლივი ძალებით მეტის მიღწევის საშუალებას იძლევა, განსაკუთრებით მიმზიდველს ხდის. რაც უფრო მეტ წევრს აერთიანებს კოოპერატივი, მით უფრო ძლიერია იგი. კოოპერატივების უპირატესობა გამოისატება შემდეგში:

გადაწყვეტილებებს იღებენ არა ინვესტორები და ანონიმური აქციონერები, არამედ მისი წევრები;

თითოეული წევრის სურვილი მნიშვნელოვანია;

წევრთა ამავედროულად მომხმარებელიც არის;

წევრები ორგანიზაციის მფლობელებს წარმოადგენენ, რომლებიც მისი მუშაობით და მომსახურებით ფინანსურ და პროფესიულ სარგებელს იღებენ.

კოოპერატივები XIX-XX საუკუნეების მიჯნაზე

კოოპერაციის ნიშნები საქართველოში ჯერ კიდევ მე-9 საუკუნეში შეიმჩნეოდა, რასაც ამქარის არსებობა ადასტურებს. ფეოდალურ ხანაში ეს კორპორაცია მნიშვნელოვან როლს ასრულებდა. ამქარი იყო ერთი ხელობის ხალხის გაერთიანება. (ამქარი სპარსული სიტყვაა „კამ“-ნიშნავს ერთად, „ქარ“ - კეთებას). შემდგომში უკვე კოოპერატივების ჩამოყალიბება და განვითარება მე-19 საუკუნის მეორე ნახევრიდან დაიწყო. მას მხარს უჭერდნენ ილია ჭავჭავაძე, აკაკი წერეთელი, ანტონ ფურცელაძე, სერგი მესხი და სხვა გამოჩენილი მოღვაწეები. პირველი კოოპერატივი დააარსა ილია ჭავჭავაძემ 1869 წელს და მას „მომჭირნეობა“ ეწოდა.

ამის შემდეგ კიდევ ბევრი კოოპერატივი შეიქმნა, ასეთი იყო 1890 წელს მიტრო-ფონე ლადიძის მიერ დაარსებული ხილეულის წყლების კოოპერატივი ქ. ქუთაისში (ივანოვსკის საწარმოს ბაზაზე), რომელიც მალე მთელ დასავლეთ საქართველოში სახელგანთქმული გახდა. ამავე პერიოდში დიმიტრი მაჩხანელმა (ნადირაძემ) დააარსა კოოპერატივი მაჩხანში, სიღნაღის მაზრაში. 1877 წელს ნიკო ავალიშვილმა საგარეჯოს მაცხოვრებლებთან შეთანხმებით დააარსა კოოპერატივი „ივრის დამზოგველი ამხანაგობა“. 1897 წელს ლადო აღნიაშვილმა დააარსა კოოპერატივი „შუამავალი“ საგარეჯოში. 1900 წელს ნესტორ წერეთელმა დააარსა „ქუთაისის გუბერნიის მეაბრეშუმეთა საზოგადოება“. 1902 წელს შეიქმნა მერძვეთა ამხანაგობა „ლილი“ (რომელშიც ითვლებოდა 42 წევრი, 50 ძროხით). 1911 წელს დავით სარაჯიშვილი გახდა ქართული კონიაკის წარმოების ფუძემდებელი. 1894-1914 წლებში საუკეთესო ღვინოდ ითვლებოდა საზოგად-

ლოება „kaxeTis“ მიერ წარმოებული ღვინო.

1916 წელს დაარსდა ამიერკავკასიის კოლოპერატივების კავშირი „ზაკსოიუზი“; რომელიც აერთიანებდა საქართველოს, აზერბაიჯანის და სომხეთის კოოპერატივებს. 1919 წელს დაარსდა საქართველოს მომხმარებელთა საზოგადოების რესპუბლიკური კავშირი - „ცეკავშირი“. 1920 წელს საქართველო საერთაშორისო კოოპერაციული ალიანსის წევრი გახდა, (სსრკ- დან რუსეთთან და უკრაინასთან ერთად), რომლის შემადგენლობაშიც იყო 2007 წლამდე.

1911-1917 წლებში საქართველოში გამოდიოდა ჟურნალი „კოოპერაცია“, რომლის დამაარსებელი იყო ეკონომისტი, კოოპერატორი იასონ გაბილაია. ჟურნალში იბეჭდებოდა ისტორიები არსებული კოოპერატივების და მეწარმეების შესახებ, ასევე კოოპერატივების წესდების ნიმუშები, წარმატებული კოოპერატივები, ინფორმაცია ფერმერების ევროპაში სასწავლო მოგზაურობის შესახებ. „მას სულით და გულით უნ- დოდა დაენახა საქართველო სასოფლო-სამეურნეო და სხვა კოოპერატივებით მოფენილი. ამისათვის ის არავითარ საშუალებას არ ზოგავდა“ - წერდა ჟურნალი დავით სარაჯიშვილზე.

1922 წელს საბჭოთა კავშირის შექმნის შემდეგ გამოცემული დეკრეტის საფუძველზე მიწა გადაიქცა სახელმწიფო საკუთრება. ჩამოყალიბდა კოლმეურნეობები და საბჭოთა მეურნეობები, რითაც დასრულდა კოოპერატივების ჩამოყალიბებისა და განვითარების ისტორია. ეს პერიოდი გრძელდებოდა მე-20 საუკუნის 90-იან წლებამდე.

აღნიშნული მონაცემები ნათლად ადასტურებს იმას, რომ საქართველოს ჯერ კიდევ 1800-იან წლებში ჰქონდა გათვითცნობიერებული ევროპული ფასეულობები და მიმართულებები. ილია ჭავჭავაძის სიტყვები - „კოოპერაცია არის გააფთრებული სვაებისგან მშრომელი კაცის დაცვის ერთადერთი საშუალება“, იმაზე მიუთითებს, რომ საქართველოში ჯერ კიდევ საუკუნის წინ ჰქონდათ გააზრებული საზოგადოებაში, სოფლის მეურნეობაში კოოპერაციის როლის და მნიშვნელობის შესახებ [3. გვ.1].

კოოპერატივების განვითარება XX საუკუნის 90-იანი წლებიდან დღემდე

სოფლის მეურნეობაში დარგობრივი სტრუქტურის ფორმირების და მისი სრულყოფის ტენდენციების, მასთან დაკავშირებული კანონზომიერებების შესწავლის საფუძველზე ვლინდება, რომ ქვეყნის მასშტაბით განხორციელებულმა რეფორმებმა უარყოფითი გავლენა იქონია სასოფლო-სამეურნეო წარმოების სპეციალიზაციაზე, რის გამოც მან სტიქიური ხასიათი მიიღო. ყოველივე ამან ხელი ვერ შეუწყო სხვადასხვა ორგანიზაციულ-ეკონომიკური ფორმების განვითარებას. სწორედ ამის შედეგია ის, რომ სასოფლო-სამეურნეო წარმოების ძირითად ბირთვს მე-20 საუკუნის 90-იანი წლებიდან დღემდე ძირითადად ფერმერული მეურნეობები წარმოადგენს, ამასთან დარგობრივი ნიშნით თუ განვიხილავთ მათ საქმიანობას, ისინი

ძირითადად მიეკუთვნება მარცვლეულის, ბოსტნეულ-ბალახეულის და მეცხოველეობის პროდუქციის მწარმოებელ ფერმერულ მეურნეობებს.

ფერმერულ მეურნეობებში საწარმოო პროცესი სუსტი მენეჯმენტის პირობებში მიმდინარეობს. მეწარმეები განიცდიან ბიზნესისათვის აუცილებელი ცოდნის და ინფორმაციის დეფიციტს. მათ ხშირ შემთხვევაში არ იციან სესხების, გრანტების გამცემი და სხვა ინსტიტუტების არსებობის შესახებ. ამიტომ საჭიროა შეიქმნას აგრარული სექტორის კოორდინირებული მართვის ერთიანი სამსახური.

საქართველოს აგრარულ სექტორს შეუძლია მომავალში მიაღწიოს ეკონომიკურ გაჯანსაღებას, თუ სწორად იქნება გამოყენებული მასში არსებული ეკონომიკური რესურსები. რამდენიმე წელიწადში შესაძლებელია აგრარული სექტორის მთლიანი პროდუქციის 2-3-ჯერ ზრდასაც მივაღწიოთ, თუ მოხდება შპს-ების ჩამოყალიბება 100%-იანი სახელმწიფო წილით, რომლებიც საკუთარ ბალანსზე აიყვანენ და რომელთა გამოსყიდვის უფლება მიეცემათ ამ საწარმოებთან ფუნქციონალურად დაკავშირებულ სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივებს გამოსყიდვის წინასწარ ჩამოყალიბებული კუმულაციური ფორმით.

ასეთი მიდგომა გაამარტივებს სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივების ჩამოყალიბების საკითხს. აუცილებელია სახელმწიფომ ხელისუფლებისა და დაფინანსების პრიორიტეტულ მიმართულებად კოოპერაციულ საწყისებზე ფუნქციონირებადი ორგანიზაციების ხელშეწყობა მიიჩნიოს, რადგან მხოლოდ კოოპერირების საშუალებით არის შესაძლებელი ორი საწყისის გაერთიანება: 1. საკუთრების, რომელიც აძლევს მის მფლობელს არჩევანის თავისუფლებას; 2. წარმოების მასშტაბის გაზრდის, რომელიც განაპირობებს ერთის მხრივ - ტექნიკურ და ეკონომიკურ უპირატესობას და მეორეს მხრივ - ავტორიტეტსა და წონას სასაქონლო და საფინანსო ბაზრებზე.

ფერმერული მეურნეობების განვითარების რთულ სისტემაში განსაკუთრებული როლი ეკისრება მარკეტინგული საქმიანობის სწორი მიმართულებით წარმართვას. იგი სწავლობს და ინფორმაციას იძლევა, თუ სად, რა, რამდენი ღირს ესა თუ ის პროდუქცია. ყოველივე ეს კი ეხმარება ფერმერებს, კოოპერატივებს, უკეთ იყვნენ ორიენტირებულნი წარმოების სტრუქტურასა და მოცულობაზე, სარფიანი სავაჭრო პარტნიორის არჩევაზე და სხვა. მარკეტინგული სამსახური გარკვეულ შემოქმედებას ახდენს აგრეთვე წარმოების რაციონალურ სპეციალიზაციაზე, რაც უშუალოდ ბაზრის მექანიზმით რეგულირდება [2. გვ. 4].

დღეისათვის არის უზარმაზარი მოლოდინი იმ შედეგებისა, რომელსაც კოოპერატივებმა უნდა მიაღწიონ. თუმცა უნდა გვესმოდეს, რომ სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივი არ არის ჯადოსნური ფორმულა, რომელიც ფერმერების წინაშე მდგარ ყველა პრობლემას მოაგვარებს. კოოპერატივი ყველასათვის როდია საუკეთესო გამოსა-

ვალი. ბევრი ფერმერი არ წევრიანდება კოოპერატივში და ეს სრულიად მისაღებია. კოოპერატივი მხოლოდ მაშინ არის წარმატებული, თუ მისი მართვა პროფესიონალურად ხდება და მკაცრად არის ორიენტირებული ბიზნესზე. კოოპერატივი უნდა ეფუძნებოდეს ნებაყოფლობითი წევრობის, საქმის ერთგულების, ლიდერობის, ჯანსაღი და ეფექტური ფინანსური მართვის პრინციპებს.

ბიზნესზე ორიენტირებული კოოპერატივები გადამწყვეტ როლს ასრულებენ სოფლის მეურნეობის სტრუქტურაში. ევროპის უმეტეს ქვეყნებში პირველად წარმოებაში ჩართული მოსახლეობის დიდი ნაწილი მცირე ფერმერია. მათი უმრავლესობა, ასევე საშუალო და დიდი ფერმერული მეურნეობებიც კოოპერატივებშია გაწევრიანებული. საერთო ჯამში, ევროკავშირის მასშტაბით სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივის წევრთა რაოდენობა 9 მილიონს აღწევს, რაც იმას ნიშნავს, რომ ყოველი სამი ფერმერიდან სულ მცირე ორი ერთ რომელიმე კოოპერატივში მაინც არის გაწევრიანებული.

კოოპერატივი ძალზე მნიშვნელოვანი ეკონომიკური მოთამაშეა, მაგრამ საქმე მხოლოდ ამაში როდია, კოოპერატივი ხელს უწყობს ფერმერს სათქმელი უფრო „ხმამაღალი“ გახადოს. ის მნიშვნელოვან როლს თამაშობს რეგიონის მოსახლეობის ხელშეწყობის საქმეში. ჯანსაღი დემოკრატიის პირობებში საზოგადოების სხვადასხვა ფენას საშუალებას აძლევს დაიცვას საკუთარი ინტერესები მონაწილეობის პრინციპზე დაყრდნობით. სწორედ ეს არის კოოპერატივის ერთ-ერთი ძირითადი პრივილეგია [3, გვ.3].

საქართველოში კანონი „სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივის შესახებ“ მიღებული იქნა 2013 წლის 12 ივლისს, რომლის საფუძველზე დღეისათვის ფუნქციონირებს 1506 კოოპერატივი: სამცხე-ჯავახეთი - 340, ქვემო ქართლი - 201, აჭარა - 153, კახეთი - 145, რაჭა-ლეჩხუმი - 127, იმერეთი - 124, სამეგრელო-ზემო სვანეთი - 123, შიდა ქართლი - 112, მცხეთა-მთიანეთი - 84, გურია - 49, თბილისი - 48. აღნიშნული კოოპერატივების ჩამოყალიბებაში და განვითარებაში განსაკუთრებული ადგილი უჭირავს ევროპის სამეზობლო პროგრამას.

ქვეყნის აგრარული სექტორის ეკონომიკური ანალიზი ნათლად წარმოადგენს ქართული სოფლისა და მისი მოსახლეობის ყველაზე მნიშვნელოვან პრობლემას. გადამამუშავებელი საწარმოები, რომლებიც ძირითადად წარმოდგენილი არიან მოგებაზე ორიენტირებული ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმის-შპს-ს სახით, მოგების გაზრდის მიზნით ახდენენ გლეხობისაგან სოფლის მეურნეობის პროდუქციის შესყიდვას რაც შეიძლება დაბალი ფასით, ეს კი ხშირ შემთხვევაში ვერ ანაზღაურებს პროდუქციის წარმოებაზე გაწეულ დანახარჯებსაც. ისინი, პრაქტიკულად, გადაიქცნენ გადაულახავ ბარიერად გლეხობასა და თავისუფალ ბაზარს შორის. ინტერესთა კონფლიქტი, რომელიც გამოწვეულია სასოფლო-სამეურნეო სისტემის არასწორი, ორ-

განიზაციული მოწყობით, მნიშვნელოვანწილად გახდა საფუძველი ერთის მხრივ, სოფლებიდან მოსახლეობის გაძლიერებული მიგრაციისა და მეორეს მხრივ, აგრარული წარმოების პარალიზებისა.

საწარმოო ურთიერთობათა ასეთი ფორმის განვითარება და გლეხობისაგან პროდუქციის შემსყიდველი მხოლოდ საკუთარ მოგებაზე ორიენტირებული ორგანიზაციების ხელშეწყობა სოფლის მოსახლეობისათვის უკუშედეგის მომტანი იქნება. მიწის წვრილ მესაკუთრებს, რომლებიც სოფლის მოსახლეობის უმრავლესობას წარმოადგენენ, საბოლოოდ დაუკარგავს სოფლის მეურნეობის პროდუქციის წარმოების მოტივაციას და რაც მთავარია, სოფლად ცხოვრებისა და სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების პერსპექტივას.

საქმე ეხება ათიათასობით წვრილ ფერმერულ მეურნეობას, რომლებსაც არც გამოცდილება და არც ფინანსური საშუალებები არ გააჩნიათ დამოუკიდებლად წინსვლისა. სწორედ ასეთ ვითარებაშია სახელმწიფო ვალდებული ქმედითი დახმარება გაუწიოს ფერმერთა კოოპერაციულ გაერთიანებებს და იზრუნოს მათი ფინანსური მდგომარეობის გაუმჯობესებისათვის. წინააღმდეგ შემთხვევაში, მივიღებთ დაცლილ სოფელს, რაც, რა თქმა უნდა, არასახარბიელო იქნება ქვეყნისათვის.

არსებული კოოპერატივების მუშაობის სტილი მეტ-ნაკლებად მოქნილია და დღევანდელი მოთხოვნილებების ადექვატური. სახელმწიფოსათვის იგი წარმოადგენს ძლიერ და სანდო პარტნიორს სოფლად რთული ეკონომიკური და ორგანიზაციული პრობლემების მოგვარებისას. დასახული მიზნის რეალიზაცია შესაძლებელია მხოლოდ მიწის წვრილ მესაკუთრეთა ნებაყოფლობითი კოოპერაციული გაერთიანებების შექმნისა და მათი გადამამუშავებელ საწარმოებთან ინტეგრირების გზით წარმოების, გადამამუშავებისა და რეალიზაციის ერთიანი საწარმოო ციკლით. კოოპერაციული საწარმოების ორგანიზაციული ფორმა უნდა იყოს იმდენად სრული, რომ ადვილს არ უტოვებდეს საწარმოო პროცესში სხვის (არაადგილობრივის) დიქტატს.

კოოპერატივის შესახებ მიღებული კანონის სინერგიული ეფექტი რეალურად გამოიხატება შემდეგში:

1. ქვეყანაში სასოფლო-სამეურნეო კოოპერაციის ინტენსიურ განვითარებაში;
2. სოფლის მეურნეობის პროდუქციის წარმოების, გადამამუშავებისა და რეალიზაციის ერთიანი ციკლის შექმნაში, სადაც პირველადი პროდუქციის მწარმოებლები ყოველგვარი შუამავალი რგოლების გარეშე მიიღებენ გაზრდილ მოგებას პროდუქციის რეალიზაციიდან;
3. ევროპული ტიპის ვერტიკალური ინტეგრირების პრინციპზე დაფუძნებული ორდონიანი კოოპერაციული სისტემის ჩამოყალიბებაში, რომლის ფარგლებში მოხდება პირველადი პროდუქციის მწარმოებელთა სახელმწიფო მხარდაჭერა არა მხოლოდ მათ მიერ წარმოებული პროდუქციის

რეალიზაციის საკითხში, არამედ ამ პროდუქციიდან ლიკვიდირებული, მაღალი ხარისხის პროდუქციის შექმნით, რაც გაცილებით მეტ სარგებელს მოუტანს, როგორც ფერმერს, ასევე ქვეყანას;

4. დემოკრატიული და სოციალური სოლიდარობის პრინციპებზე დაფუძნებულ სასოფლო-სამეურნეო კოოპერაციის კლასიკური შიდასაწარმოო ურთიერთობების დანერგვაში;

5. შედარებით წვრილი 3-5 წევრიანი კოოპერატივების ნაცვლად (დღემდე დაფუძნებული კოოპერატივების აბსოლუტური უმრავლესობა სწორედ ასეთია), მრავალწევრიანი (მინიმუმ 50 წევრი) კოოპერატივების სტიმულირებაში და პირველი დონის კოოპერატივების მიერ საწარმოო და მარკეტინგული ფუნქციებით არჭურვილი მეორე დონის კოოპერატივის შექმნაში;

6. სისტემურ-სინერგიული ეფექტი მიღწევა შემდეგი ძირითადი კომპონენტების ერთობლიობის საფუძველზე ეკონომიკური ეფექტი, სოციალური ეფექტი, პროექტის სიცოცხლისუნარიანობა [2. გვ.5].

იმ შემთხვევაში, თუ სახელმწიფო არ განახორციელებს „სასოფლო-სამეურნეო კოოპერაციის“ განვითარების ხელშეწყობ ღონისძიებებს და მოახდენს მხოლოდ მოგებაზე ორიენტირებული ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმების ხელშეწყობას, „იაფი სესხისა“ და „თანადაფინანსების“ პროგრამების ფარგლებში, ასეთ შემთხვევაში ვერ მოხერხდება სოფლის მეურნეობის პროდუქციის წარმოების, გადამამუშავებისა და რეალიზაციის ერთიანი ციკლის შექმნა. აგროსექტორი პრაქტიკულად ჩაიკეტება კოოპერაციული, სოციალურ სოლიდარობაზე დაფუძნებული, დემოკრატიული და ცივილიზებული შიგადაწარმოო ურთიერთობების განვითარებისათვის. ის გადაიქცევა ფეოდალური საწარმოო ურთიერთობების ასპარეზად, სადაც აგრომწარმოებლებიდან ნედლეულის შესყიდვა მოხდება იმ ფასით, რომელსაც მათ უკარნახებს მხოლოდ საკუთარ მოგებაზე ორიენტირებული გადამამუშავებელი საწარმო. ცხადია, ასეთი მიდგომა მხოლოდ უკუშედეგის მომტანი იქნება, რაც საფუძველშივე ეწინააღმდეგება ქართული სოფლის ინტერესებს. სასოფლო-სამეურნეო სისტემის განვითარებაში კოოპერატივს, როგორც ორგანიზაციულ-სამართლებრივ ფორმას, პრიორიტეტული მნიშვნელობა უნდა მიენიჭოს სხვა ფორმებს შორის. სხვა შემთხვევაში ეკონომიკური პროცესი ამ სექტორში მიმართული იქნება არა გლეხთა შემოსავლების ზრდაზე, არამედ მათი ეკონომიკური ინტერესების შეზღუდვით გადამამუშავებელ საწარმოთა (შპს) მეპატრონეების გამდიდრებაზე. საწარმოო კოოპერაციისათვის დამახასიათებელი ყოველგვარი სიკეთე პრაქტიკულად მიუწვდომელი იქნება ადგილობრივი მოსახლეობის აბსოლუტური უმრავლესობისათვის. იგი მოხმარდება მხოლოდ რამდენიმე ადამიანის კიდევ უფრო გამდიდრებას.

შპს-ებისა და მოგებაზე ორიენტირებული სხვა ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმების

განვითარებას, რა თქმა უნდა, თავისი ადგილი გააჩნია საბაზრო ეკონომიკის პირობებში, მაგრამ როცა არსებობს აგრომწარმოების განვითარების სხვა უფრო ძლიერი სოციალური და ეკონომიკური მოტივები, მათი იგნორირება სერიოზულ მეთოდოლოგიურ შეცდომად უნდა ჩაითვალოს.

საქართველოს მთავრობის მიერ დაწყებული სოფლის მეურნეობის დახმარების ღონისძიებათა წარმატებით განხორციელება დიდად არის დამოკიდებული რიგ კონკრეტულ საკითხებზე, რომელთა შორის ყველაზე მნიშვნელოვანია სასოფლო-სამეურნეო სისტემის სწორი ორგანიზაციული მოდელის შერჩევა, ანუ იმ ორგანიზაციულ-სამართლებრივი ფორმის დადგენა, რომელიც უზრუნველყოფს ამ დახმარების უკუგების ყველაზე მაღალ ხარისხს.

„სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივის შესახებ“ მიღებულ კანონში არ განისაზღვრა კოოპერატივების შიგა საწარმოო ურთიერთობათა რეგულირების მექანიზმები და არ გაითვალისწინა არანაირი ეკონომიკურ-ფინანსური მექანიზმი სახელმწიფოს მხრიდან ხელშეწყობის მიზნით. მათ გარეშე კი კოოპერატივის განვითარების პროცესის დაწყება პრაქტიკულად შეუძლებელია. მოგვიანებით სოფლის მეურნეობის სამინისტრომ მოამზადა აღნიშნულ კანონში შესატანი ცვლილებების პაკეტი (2013 წლის 20 სექტემბერს და 2 ოქტომბერს), თუმცა ამ ცვლილებებმა ვერ მოახდინა კანონის სრულყოფა.

საქართველოში 2013 წლიდან ხორციელდება სოფლისა და სოფლის მეურნეობის განვითარების ევროპის სამეზობლო პროგრამა (ENPARD), რომელიც მიზნად ისახავს სოფლის მეურნეობის სექტორის გამოცოცხლებას ხელისუფლებას, სამოქალაქო საზოგადოებასა და ფერმერებს შორის მრავალმხრივი თანამშრომლობის პირობებში.

ვინაიდან, მეტად მდიდარი გამოცდილებაა დაგროვილი საზღვარგარეთის განვითარებულ ქვეყნებში ფერმერული მეურნეობების, კოოპერატივების განვითარების თვალსაზრისით. საჭიროა ამ გამოცდილების გათვალისწინება, რომელთა უნარიანი გამოყენება ბევრადაა დამოკიდებული იმაზე, თუ როგორ მეცნიერულად დასაბუთებულ პროგრამას შევადგენთ ამ მიმართულებით. განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია, როგორ მიზანმიმართულად გამოვიყენებთ და განვახორციელებთ პრაქტიკულად. მხოლოდ ამ გზით შეიძლება მივაღწიოთ აგრარულ სფეროში ფერმერული მეურნეობების, კოოპერატივების განვითარების სასურველ შედეგებს.

დასკვნა

ბოლო დროს საქართველოში აგროსფეროს ერთ-ერთ მთავარ გამოწვევად იქცა კოოპერაციული მუშაობის დანერგვისა და კოოპერატივის ინსტიტუციური განვითარების საკითხი. ლოკალური ტრადიციის, თითქმის საუკუნოვანი წყვეტის გამო ამ თემების გარშემო ფერმერულ ჯგუფებში ჯერ კიდევ ბუნდოვანი დამოკიდებულება და წარ-

მოდგენები არსებობს. ამ თვალსაზრისით განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია სა-ხელმწიფო (სოფლის მეურნეობის სამინისტრო, კოოპერატივების განვითარების სააგენტო) და საერთაშორისო ორგანიზაციები, რომლებიც ხელს უწყობენ კოოპერაციული მუშაობის ცნობიერების განვითარებასა და ამ პრაქტიკის დანერგვას. მათი მცდელობით იზრდება კოოპერატივებად დარეგისტრირებული ფერმერული ჯგუფების რიცხვი,

რომლებიც ხელავენ კოოპერაციული საქმიანობის უპირატესობებს. პირველ რიგში ეს უპირატესობაა ცალკეულ ფერმერებს შორის ცოდნისა და გამოცდილების გაზიარება, ბიზნესის წამოსაწყებად საჭირო დანახარჯებისა და რისკების თანაბრად განაწილება, ერთობლივი ეკონომიკური საქმიანობით სტაბილური ბაზრის უფრო ხელმისაწვდომობა, ვიდრე - ინდივიდუალური წარმოებით.

ლიტერატურა/REFERENCES

1. საქართველოს კანონი „mewarmeTa შესახებ“, 2015 წ.
 2. პ. კოღუაშვილი, „ხსნა სასოფლო-სამეურნეო კოოპერაცია!“, გაზეთი „rezonansi“, 30 ოქტომბერი, 2015 წ.
 3. <http://enpard.ge/ge/sakooperacio> მოძრაობა მე-19 საუკუნის საქართველოში.
-
1. The Law of Georgia „Entrepreneurs“, 2015.
 2. P. Koghuashvili, „Agricultural Cooperative, salvation!“, The newspaper, „Resonance“, 30 October, 2015.
 3. <http://enpard.ge/ge/Cooperation> movement of the 19th century in Georgia.